

Vallásvédelem az állam részéről.

„Minden országnak támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész, Róma ledől, s rabigába görnyed“.

Berzsenyi Dániel ez örök igazságot hirdető szavai jutnak eszembe most, a midőn az állami vallásvédelemről óhajtok egyet-mást elmondani.

Az erkölcs a vallás gyermeke, igazi vallásosság nélkül nem képzelhető tiszta erkölcs; a vallás megtagadása, kicsinylése vagy elhanyagolása első jelensége az erkölcsi sülyedésnek. A vallás tanítja meg az embert a legfőbb erkölcsi elvekre, a vallás vértelmezi fel a kisértések ellen, a vallás vezet az igazság és erkölcsiség leghatalmasabb s örökké változhatatlan kútforrásához, az Istenhez.

Minthogy pedig az állam az egyes emberek szervegyesülése s így feladata nem lehet más, mint alkotó elemei boldogulásának előmozdítása, nem szorul bővebb bizonyításra az, hogy minden államnak elsőrendű feladata a vallásos érzület ápolása, a vallás iránti tisztelet fejlesztése, a vallás megvédése, azaz a közerkölcsiség, mint a szellemi élet egyedüli alapjának fejlesztése.

Találó e tekintetben a fuldai püspök 1890 október 1-én kiadott pásztorlevelében foglalt következő mondás: „Az ég és föld királyának fenségét sohasem lehet nyilvánosan megsérteni a nélkül, hogy a földi felsőség hatalma, — a mely csak az isteni tökéletes hatalomnak kifolyása — ennek folytán sérelmet ne szenvedne és ezzel a polgári társadalom létele ne veszélyeztetnék“.

Innen van az, hogy a mióta szervezett állami életről tudunk és a mennyire történelmi adataink vannak, ezek mind arról tesznek tanúságot, hogy a vallás védelme az államok elsőrendű feladatát képezte.

A vallásvédelemre vonatkozó adatok a pogány korszakba nyulnak vissza. E korszakban, a római birodalomban, a honnan adataink a legmegbízhatóbbak, védelemben csupán az uralkodó vallás részesült, de ez is csak annyiban, a mennyiben az, mint az államnak szolgáló intézmény, az állam fenntartása céljából, tehát politikai célszerűségi szempontból védelemre szorult. Az államvallás ellen nyilvánuló minden tényt csak akkor büntették, ha azok egyszersmind az állam rendjét, békéjét, főnnállását veszélyeztették.

Az államvallástól eltérő nézeteket, akár beszédben, akár írásban tétettek közzé, csak akkor sújtották büntetéssel, ha a közerkölcsiséget, a nyilvános rendet veszélyeztették, ha azzal a hívőket az államfentartó egyháztól való elszakadásra igyekeztek reábirni. E szempont által vezéreltetve, főbenjáró büntetéssel büntették mindazokat, a kik a *római nép istenének* áldozatokat hozni vonakodtak.

Büntették a nyilvános rend megzavaróiként (186. Kr. e.) a görög eredetű Bacchanaliákon résztvevőket, a kiket Bacchus pogány isten tiszteletére összegyűlve a legerkölcstelenebb orgiákat rendezték a vallás leple alatt és pedig a legbűnösebbeket halállal s összejövetelei helyeik lerombolásával. Jellemző a római nép erkölcsére, hogy ez évben 7000 embert ítéltek halálra a Bacchanaliákon elkövetett bűncselekmények miatt. A köztársaság vége felé a császárság kezdetén ugyane felfogás alapján megtiltották az egyiptomi istenek (Izis, Anubis, Serapis) tiszteletét is, büntetéssel és szent helyeik megsemmisítésével fenyegetvén őket. Még Augusztus idejében is észlelhetők e felfogásnak jelenségei a Druidák (kelta papok) által ápolt kelta nemzeti vallást gyakorlók elnyomásában.

De ez a felfogás volt az alapja a keresztyénség keletkezése idején a keresztyén üldözésnek is. A keresztyéneket éppen úgy, mint a zsidókat, az államvallás elnyomóinak, egyben az állami egység megtámadóinak tekintették s kegyetlenül üldözték egész 313-ig Kr. u., a midőn Konstantin császár a közismert türelmi rendeletet kiadta, melyben a keresztyén vallást az államvallással egyenlőnek nyilvánította s a keresztyének üldözését eltiltotta.

A pogányság korában különben a vallás elleni vétségek közé tartoztak még a most röviden tárgyalt hitszakadás, szekták alakítása, illetve más vallásos tanok hirdetésén kívül a *jóslás, a varázslás, a sírhelyek, síremlékek megsértése és a templomrablás.*

A jóslást ez időben az államilag szervezett s az államvallás *papjaiból* álló (madárjósok és béljósok) augu-

sok és haruspexek, a kik közül az elsők, mint nagy tekintélynek örvendőek, égi jelekből, a madarak reptetéséből jósoltak, utóbbiak a csodahelyek gondozása, a megszentelt helyek őrzése és a kiengesztelés kieszközlésén kívül az állatok belső nemesebb részeiből jövendöltek, de ezek mellett az idegen kultusz papjainak is megengedték azt, de csak addig, míg el nem hatalmasodtak. A császárság idejében ez elhatalmasodást az államra nézve veszélyesnek ismerve fel, e jósokra szigorú büntetéseket szabtak, sőt még a jóslást igénybe vevőket is megbüntették. A császár és állam jövője iránt tudakozódót és a jóst is megölték, az uraik jövőjére nézve jóslást igénybe vevő rabszolgákat pedig keresztre feszítették.

Büntették a *varázslást* is, de csak ha az által másoknak sérelmet okoztak. Így a 12 táblás törvény szerint a gyümölcsök megigézése, az idegen gabonának elvarázsolása az illető saját földjére, büntetéssel van sújtva. Későbbi törvényekben különösen a testi épség és élet elleni varázslások büntetésével találkozunk, így a megigézést, mások akaratára való delejes hatást (hypnosis), bájital-nyújtást, varázsigék használatát említik, mint büntetendőket, a méregkeverés, a gyermekek megölése varázslás céljából, a varázsló eleven megégetésével büntetett. Igen szigorúan büntették azokat, a kik magukat elvarázsolatták, ezeket a szerint, a mint magasabb vagy alacsonyabb osztályhoz tartoztak, keresztre feszítették, az állatok elé dobták, vagy egyszerűen megölték.

Büntették a sírhelyek, síremlékek, halottak megsértőit, a temetés megzavaróit, a cselekmény súlyosságához képest pénzbüntetéssel, esetleg halállal is. Érdekes, hogy a sírhelyek, síremlékek megsértői gyanánt büntették azokat is, a kik a sírhelyet más célra, például lakásul használták vagy átalakították vagy ahhoz lakást építettek. A halott megsértésének tekintették annak levetkőztetését és megrablását is.

Szigorúan fenytették a szent helyekről elkövetett lopást, melyet *sacrilegiumnak* neveztek, e bűntevőket víz- és tűzhalállal, száműzetéssel, állatok elé vetéssel s más ilyenmő halállal fenytették.

*

A keresztyénség idejében, a midőn az egyház az államban önálló szervezetté s az állam támogatójává lett, a vallás elleni bűncselekményeket a nyilvános élet közös legfőbb java elleni támadásnak tekintették és a felségsértéssel egyenlően büntették.

Ez időben a vallás elleni bűncselekmények közé tartoztak: a *hitzakadás, eretnekség, tévtanok hirdetése, szekták alakítása, jóslás, varázslás, istenkáromlás.*

A keresztyén hittől való elszakadást (apostasia) halállal, az öröklésre való jog elvonásával és becsületvesztéssel, a kitérítést hasonlóan halállal is büntették. Az egyház tanaitól való elpártolókat (haeresis), az egyház fejétől való elválókat (schisma) a keresztyéneket megillető kiváltságok elvonásával, az állami és katonai szolgálatra való képtelenség kimondásával és az örökséghez való jog elvonásával fenytették. Tiltott összejövetelék résztvevőit pénzbüntetéssel sújtották és gyülekező helyeiket megsemmisítették. Az eretnekek papjait kiutasították, száműztek, sőt néha halállal is büntették. Különösen szigorú rendelkezéseket találunk a keresztyén császárok constitutióiban a pogányhivők ellen, mintegy megtorlásul a pogányság korszakában sokszor ismétlődött keresztyén üldözésnek. A zsidókat túrték ugyan, de a keresztyénekkal szemben háttérbe szorították. Így megaláznak s bűnnek tartották különösen a zsidó hitre áttérést, a zsidóval kötött házasságot és pedig oly súlyos bűncselekménynek, hogy az illetőt legtöbbször halállal büntették.

A jóslást ez időben már általában üldözték, mert úgy tekintették, mint egy oly nyilvános vagy hallgatóságos szövetséget az ördöggel, a melylyel olyan rejtett s különösen jövőbeli dolgokat akarnak kifürkészni, a milyeneknek ismeretét az ember csak az Istentől nyerheti.

Épp úgy a varázslás is az ördöggel, bizonyos emberfeletti hatások előidézésére alakított szövetségnek tekintetett s általában büntettetett.

Ez elv alapján Konstantin, a pogányság idejében hatósági jogkörrel felruházott (haruspex) béljósokat is halállal, a hozzájuk folyamodókat száműzetéssel s vagyonuk elkobzásával büntette. Még szigorúbban büntette a jósokat fia, Konstantin és pedig minden válogatás nélkül. Valentin csak a béljósokat, ezeket is csak akkor büntette, ha jóslásukkal valakinek kárt okoztak.

Justinianus a régi törvényeket fentartva, azok ellen, a kik varázslásokkal valakinek életét, egészségét veszélyeztettek, külön törvényt hozott. Ez időben a tiltott jóslások faja-ként említik még a csillagjóslást és sorshuzást is.

Szigorúan büntették ez időben az Isten személyének bárminemű megsértését. Így az *istenkáromlást*, mint az Isten nevével való visszaélést halállal büntették, mert azt tartották, hogy ha e cselekmények büntetlenül maradnának, a haragvó

Isten éhínséggel, földrengéssel, ragálylyal látogatná meg az országot.

A keresztyén egyház tárgyainak gyalázását is e bűncselekmények közé sorozták, végül szigorúan büntették a felszentelt személyek, helyek vagy tárgyak megsértőit is (sacriligium tágabb értelemben).

A *lelkész megsértése* hivatalos működése ideje alatt testi fenytéssel és száműzetéssel, az isteni tisztelet megakasztása vagy megzavarása fejvesztéssel, a sírok megsértése hasonlóan büntettetett. A templomrablást száműzetéssel büntették. A ki éjjeli időben valamely templomba betört, a vadállatok elé dobott, vagy elevenen elégettetett. Ha nappal követte el az illető a tettet, a bányákban való kényszermunkára büntettetett.

Az az ókori felfogás, hogy a vallás elleni bűncselekmények a legsúlyosabbak és büntetésre legméltóbbak, változatlanul megmaradt az egész középkor alatt s lényegében az egyházi különválás után is egész a XVIII. század második feléig a törvényhozásokban érvényre jutott felvilágosodás korszakáig.

A germán népek keresztyén fejedelmei is súlyos büntetésekkel nyomták el a pogányságot. Nagy Károly halálbüntetéssel fenyegette azokat a szászokat, a kik a keresztséget megvetették vagy a kik a keresztyének ellen a pogányokkal tartottak.

Az eretnekség büntetése rendszerint száműzetés volt. A XVI. századbeli egyházi elválással az eretnekség fogalma annyiban változik, hogy ezután nem pusztán a római katolikus, hanem az evangéliomi vallástól való elpártolás is eretnekségnek tekintetett.

Az eretnekség különben e korban már nem az elismert három vallásfelekezet valamelyikébe való áttérésben, mint inkább az e felekezetek kebelében alakult szektákba való lépésben állott. Így 1574. és 1583-ban a lipcsei esküdtek két egyént tűzhalálra ítétek, mert nem fogadták el a keresztséget s a hármasság tanát. Szászországban Craco titkos tanácsos titkolt kálvinistaság miatt lassú halállal végeztetett ki, 1602-ben pedig Kerl titkos tanácsos és kancellár 10 évi börtönbüntetés után Lipcsében lefejeztetett.

Az 1751-iki „Codex juris bavarici criminalis“ szerint azok a notorius eretnekek, a kik a keresztyén katolikus hitelvekkel szemben ellentétes tanokat hirdettek, az országból örökre kitiltattak, vagy tévtanaik visszavonásáig bőjttel szigorított elzárással fenytették. Ha é tévtanok által valaki megtévesztetett, vagy a felsőség ellen felingereltetett, a felbujtók karddal végeztettek ki és hullájuk máglyán égettetett el.

A *varázslatot*, melynek a középkori törvények több fajtát említik, mint: megétetés, varázssital-nyújtás, fürgeteg-előidézés, termésrontás, a különböző népjogokban különféleképp büntették, némelyeket csupán birsággal, másokat a halálos büntetések különböző nemével fenytették. II. Károly egy capitulareja a boszorkányok s pártfogóik teljes kiirtását rendeli el. Egy sváb tartományi törvény tűzhalállal fenytíti a varázslókat. E szigorú rendelkezésnek alapja abban a felfogásban keresendő, hogy a varázslást, boszorkányságot az ördöggel a keresztyénység ellen kötött szövetségnek tekintették.

Az átmenetet a modernebb felfogás felé e téren az 1769-ik évi „*Constitutio Theresiana*“ határozmányai jelzik. E szerint ha a varázslat beteges kedély vagy megromlott képzelődés eredményének bizonyult, a bepanaszolt nem büntetetik, hanem tébolydába vagy kórházba szállítandó s csak akkor büntetendő, ha bebizonyult, hogy jogellenes ténykedésének tudatában volt. De ha valaki gonosz szándékkal valami káros hatást igyekezett elérni szigorú testi fenytékekkel és kiutasítással büntetetik.

Az *istenkáromlást* a justinianusi törvények szellemében a középkorban is szigorúan büntették, mert a büntetést az Isten haragja engesztelési eszközének tekintették.

A „*Carolina*“ az istenkáromlókat szigorú testi fenytékekkel, tagcsonkítással, sőt halállal is bünteti, a cselekmény súlya szerint. Szigorú büntetéseket tartalmaz az istenkáromlókra a már előbb említett *Theresiana* is.

A *templomrablást* (*sacrilegium*) a *Carolina* szerint halállal büntették.

Templomrablásnak minősítették, ha valaki vallási szertartásra rendelt tárgyakat, arany-, ezüstkelyhet, vagy más szent edényeket bárholonnan, vagy a vallási szertartáshoz nem is használt tárgyakat a templomból ellopott. A ki a szentségartót ellopta, tűzhalállal lakolt érte.

Az újabb korok a humanismus felé irányuló szelleme eltörli ezeket a rendkívül szigorú büntetéseket a valláselleni bűncselekményekre nézve is. A tisztultabb felfogás alapelve e téren az lett, hogy az egyház, a vallás úgy részesítendő védelemben, hogy az államnak minden polgára szabadon gyakorolhassa vallásos meggyőződését és ebben senki által meg ne akadályoztassék s hitéért senki ne üldöztessék. Ez a felfogás nyert kisebb-nagyobb terjedelemben kifejezést az összes modern törvényekben.

E felfogás alapján azok a bűncselekmények, melyek az ó- és középkorban a vallás ellen elkövetett súlyos bűncselekményekként fenytettek, mint az eretnekség, hithagyás stb.,

nem büntetnek többé; egyesek pedig teljesen elveszítik egyházi vonatkozásukat, mint a hamis eskü, a diplomrablás, a hullákon levő tárgyak ellopása stb.

Előbbiek azért nem minősítették többé valláselleni bűncselekményeknek, mert a különféle érvényes vallásfelekezetek közül helytelen és nehéz lett volna eldönteni, melyik az igazán egyedül üdvözítő hitvallás, a melytől való elszakadás e szerint világi büntetéssel sújtandó; ellenkezőleg az lett ezután az állam elsőrendű feladata, hogy kötelességévé tegye az egyeseknek megtérni, sőt tiszteletben tartani, kimélni minden olyan hitet, mely az erkölcsi együttéléssel összeegyeztethető.

Utóbbiak azért különítették el a valláselleni bűncselekményektől, mert ezek a vallás háborítatlan gyakorlásának megzavarásával nem járnak, inkább az általános bűncselekmények jellegét viselik magukon és a mennyiben a vallásos érzület a vallás iránti tisztelet csorbitására is alkalmasak, annyiban legfellebb a többi hasonló bűncselekményeknél szigorúbban büntetendők.

Ezen általános történelmi áttekintés után lássuk a vallásvédelem fejlődését hazánkban.

A régi magyar törvények annak a kornak a felfogását mutatják a vallásvédelem terén is, a melyben hozattak. Így a legrégebb időben azon általános felfogás alapján, hogy nemcsak a vallásgyakorlat szándékos zavarása büntetendő, hanem mindaz, a mit a vallás tilt; a vallást mint a lelkiismeret tárgyát is az állami közhatalom körébe vonták.

E szempont által vezéreltetve, nemcsak az istenkáromlást, a vallásháborítást, az egyházi személyek és tárgyak megsértését, de az eretnekséget, hitszakadást, a bűbájosságot is a vallás elleni bűncselekmények közé sorozták; sőt ide osztották be eleinte azokat a bűncselekményeket is, melyek a vallásvédelem körébe nem tartoznak, de a melyek a vallással összefüggésben vannak, mert fontos erkölcsi elvekbe ütköznek, milyenek a hamis eskü, kettős házasság, házasságtörés és a szemérem elleni különféle cselekmények. Ez utóbbiak utóbb a vallás elleni bűncselekmények köréből a közönséges bűncselekmények körébe vonattak.

Az istenkáromlásról (blasphemia); régi törvényeink közül legelőbb az 1563. évi törvény 42. fejezete intézkedik „Isteni felségbántásnak nevezi azt“ s tényálladékát abban találja, hogy „valaki az Istent gyalázó szavakra vagy tettekre sértő szándékkal fakad“, e szerint már e törvény is megkivánta az Istent sértő szándékot, míg a nyelv pusztá csuszamlásait, a meg gondolatlan, bár szitkozódó szavakat nem vonta az istenkárom-

lás körébe, e mellett nemcsak magának az Istennek, hanem a szentségeknek, a boldogságos szűz Máriának és a szenteknek, sőt az emberi léleknek káromlását is az istenkáromlások közé sorozta.

E törvény szerint, melyet a későbbi törvények is fenn tartottak, az istenkáromló első ízben nyilvános megvesszőzéssel, másodízben megpálcázással, harmadízben úgy, mint valamely gyilkos, vagy másféle gonosztevő, fejvesztéssel büntettetett. Sőt azok is, kik az istenkáromlót fel nem adták, három nehéz gira büntetéssel sújtattak. Jellegzetes, hogy úgy e, valamint az ezen törvényt megerősítő későbbi törvények (1723. 110. t.-cz.) csak a keresztyén vallás tiszteleti tárgyainak meggyalázását tekintették istenkáromlásnak. A halálbüntetést pallossal vagy kövezéssel hajtották végre. Erdélyben az Approbatac szerint az istenkáromlás büntetése sokkal enyhébb volt, a nemesekre csupán pénzbüntetést, a nem nemesekre kalodát alkalmaztak.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok (1861.) és az 1871 : 52. t.-cz. a testi fenyítéket megszüntetvén, a bíró belátása szerint meghatározandó szabadságvesztés-büntetéssel sújtották az istenkáromlást, egészen addig, a mig most is érvényben levő büntetőtörvénykönyvünk életbe nem léptettetett.

Régi törvényeink az *eretnekséget* (haeresis) és *hittől való elszakadást* (apostasias) is szigorúan büntették. Az eretnekség alatt olyan hitvallásnak terjesztését vagy nyilvános gyakorlataát értették, a mely hazánkban akkor még sem teljes polgári, sem türelmi jogot nem nyert, tehát a keresztyén hittől való elpártolást, a mikor t. i. valaki keresztyénből zsidó, török, pogány vagy atheista lett. A hittől való elszakadás alatt pedig a r. katolikus hitről más hitre, *a törvényes mód megtartása nélkül* való áttérést értettek.

Az eretnekséget a régi törvények hűtlenségnek tekintették, élet- és jószágvesztéssel büntették. Tényálladékhöz azonban megkivánták, hogy a bűnös az egyház és ország törvényei által kárhoztatott eretnekséghez nyilván ragaszkodjék, mert csak ez esetben tekinthetni tettel az ország biztosságát zavaró hűtlenségnek — mondja Pauler. A hittől való elszakadást tiltatták ugyan, az illetőt tisztí, sőt bűnvádi kereset alá is fogták, de a tilalom áthágóira mérendő büntetés, István I. könyve 15. cikke kivételével, a mely a hitszegőt kézvesztéssel büntette — meghatározva nem volt. A büntetést, úgy látszik, később a bíróra bízta s azt legfelsőbb engedély nélkül nem volt szabad elengedni. A helytartótanács 1783-ban a törvényes feltételek megtartása nélkül a r. katolikus vallásról más hitre

való áttérés miatt a büntető eljárás megindítását megtiltotta.

Az *egyházsértés* vagy *egyháztörés* (*violatio ecclesiae*) az egyházak erőszakos megtámadásában, betörésében és feldúlásában áll.

E bűncselekményre nézve a Korvin Mátyás törvényeiben találjuk az első rendelkezést, a mely szerint azok a katonák, kik az egyházakat megtámadás, feltörés és rablás által megsértik, ha hirtokosok volnának, örök jószágvesztéssel, ha nem nemesek, eleven megégetéssel büntetettek, az ezt követő 1595. évi törvény pedig e bűncselekményre különbség nélkül fej- és jószágvesztést szabott.

Az ideiglenes törvénykezési szabályok életbélépte után e büntetés helyett is, a mely tulajdonkép csak a katonákra lett volna alkalmazható, de más erőszakoskodókra is alkalmaztatott, a bűncselekményben megnyilvánuló erőszakhoz vagy az azzal összefüggő más büntettek súlyához képest a bíró belátása szerinti büntetés alkalmaztatott.

Az 1849. évi 18. t.-cz. a vallásra és a lelkészekre vonatkozó kisebb vétségekről is rendelkezik, kimondván, hogy a ki a nyilvános köz- és vallásos erkölcsiségből s a tisztességes erkölcsökből sajtó útján csúfot üz. egy évig terjedhető fogsággal és 400 frtig emelkedhető pénzbírsággal büntetetik.

Régi jogunk szerint a *bűbájosság* (*crimen magiae*) is a valláselleni bűncselekmények közé tartozott, ez alatt az ördög-gel való oly szövetkezést értettek, a mely által valaki csodálatos és szokatlan tünemények eszközzésével mások kárára valamely változásokat eszközölt. Minthogy ez az akkori felfogás szerint az Isten megtagadásával, a lelki üdv elvesztésével járt, súlyos beszámítású bűnnek tartották, a mely soha el nem évült.

Felosztották őket jóslókra, varázslókra, igézőkre, sorsvetőkre, kantanesekre, szemfényvesztőkre, boszorkányokra, lidérczekre stb. A boszorkányokban való hit az egész földkerekségén el volt terjedve, így hazánkban is már az első királyok, István, László törvényei szerint is büntették a boszorkányokat és pedig fejvesztéssel, illetve ha kártétellel volt összekötve, eleven megégetéssel. Hazánkban különben, a régi magyar jog szerint, a boszorkányoknak két csoportja volt. Egyik az éjjeli boszorkányok (*strigák*), t. i. azon nők, a kik a sátánnal belső viszonyban éltek s oly hatalommal voltak felruházva, hogy tetszésük szerint, csodákat művelhettek, mindig a levegőbe repültek, hogy a sátánnak átnyújtsák hódolatukat. Másik a bűvölők (*malefici*), a kik hamuból merítik a Szt.-István

törvénye szerint jóslataikat. István törvényei szerint „a Boszorkány, ha találtatik, vezettség a templomba s a papnak adassék át bójtölés és tanulás végett. Ha másodszor találtatik ugyanazon bűnben, előbb bójt alá vettessék s azután a templom megtűzesített kulcsával mellén, homlokán és lapoczkát között keresztalakban bélyegeztessék meg, harmadizben pedig a bírának adassék át s ha valaki bűvöléssel valakit elméjében megháborit vagy megöl, adassék az ekként megsértettnek vagy rokonainak kezébe, hogy tetszés szerint büntessék. Ha pedig valaki olyféle bűvölést, babonát cselekednék, minőt a hamuban és másként is szokás tűzni, a püspök által ostoroztassék meg.

Utóbb is Kálmán híressé lett törvénye daczára: „de strigis, quae non sunt, nulla questio fiat“ (A boszorkányok ellen, a melyek nincsenek — kereset nem indítható) és daczára a későbbi (1527., 1636.) évi hasonszellemű törvényeknek, a boszorkányperek nagyszámban fordultak elő s bizony még ezután is sokat végeztek ki hazánkban is tűzhalállal.

A bűvölők létezését különben Kálmán is elismerte és büntetendőeknek mondotta, de leginkább egyházi vagy vegyes bíróság elé utalta őket. Szt. László és Kálmán idejében a bűbajosok ellen a hidegvizpróbát alkalmazták, a vádlott kezeit s lábait összekötve a folyóba vagy tóba vetették, azt tartván, hogy a boszorkányok, bűbajosok testük természetes súlyát elvesztik s azért, ha a víz színén fenmaradtak, bűnösöknek tartották, ha elmerültek, ártatlanok voltak.

A boszorkányperek s az ezzel járó visszaélések komolyabb megszorítására az első eredményesebb intézkedést III. Károly tette, egy Szeged városához 1728 október 28-án intézett leiratában, majd Mária Terézia 1756-ban elrendelte, hogy az eljárás a legnagyobb óvatossággal történjék és a hozott ítéletek kihirdetésük és végrehajtásuk előtt a kir. helytartótanács útján legfelsőbb helyre terjesztessenek, majd 1758-ban azt rendelte, hogy a vádlottak letartóztatása után a bűnvádi eljárás megkezdése előtt legfelsőbb helyre felterjesztés történjék, végül 1768-ban azt, hogy csakis a legkétségtelenebb bizonyítékok és más kapcsolatos büntettek esetében kezdessék meg a vizsgálat. Ez ismételt rendeletek folytán, miután még két nőt, mint boszorkányt Nagy-Károlyban 1745-ben megégettek, a boszorkányperek megszűntek.

Azóta és ma is a bűbajosság vagy varázslás, mint a megtévesztés eszköze, tekintetik és szándékos *károsítás* esetén mint csalás, különben, mint kihágás büntetetik.

Régebbi törvényeink, így az 1635. évi, az anabaptistá-

kat, kik az idősebbeket újra keresztelték, 500 tallérnyi, az 1647. évi a templomok, iskolák, plébániák elfoglalását más vallásúak számára 600 frtnyi birsággal, az 1791. évi pedig a katolikusok csábítását az evangélika vallásra, a cselédek akadályoztatását hitők és vallásuk gyakorlatában mint közvétségeket a bíró belátásától függő büntetéssel sujtották. Pauler büntetőjogtanában a *vallásháborítást*. (*turbatio sacrorum*) is említi, mint régi hazai jogunk szerinti külön vallás elleni bűncselekményt s szerinte ez a törvényesen elismert vallások gyakorlatának szándékos zavarásában állott, egyszersmind az arra rendelt tárgyak, helyiségek megtámadását is jelentette. Régebbi jogi íróink: Szlemenics, Bodó stb. ezt önálló bűncselekményként, mint a melyről hazai törvényeink külön rendelkeztek, nem említik, úgy látszik, ezek azt az egyházsértés fogalma alá tartozónak tekintik. Pauler sem hivatkozik erre nézve külön törvényes rendelkezésekre.

Jelenleg érvényes büntető-törvénykönyvünk az akkori modern, különösen a német birodalmi btk. mintájára a vallásvédelem körét két szempont alapján határozta meg: 1. hogy az állam által elismert minden vallás szabad gyakorlatát a tetteges megzavarástól illetőleg az erőszakos megakadályoztatástól biztosítani kell; 2. hogy az elismert vallások szertartásait a botrányos megtámadtatástól meg kell védeni. E két szempont figyelembe vételével és azon közvetlen érdekből határozta meg e bűncselekmények körét, hogy azok a megsértett felekezettelieket lázas ingerültségbe hozva, a közrend veszélyeztetésének okaivá válnak s így állami beavatkozást igényelnek. E bűncselekmények e szerint a fennálló állami és társadalmi rendet veszélyeztetik.

E felfogás alapul vétele mellett büntetőtörvényünk is a vallás elleni bűncselekmények körének és minősítésének megállapításánál abból az először a „Code penal“ által hangsúlyozott s immár általánosan elfogadott elvből indult ki, hogy a vallásszabadság egyik sarkalatos polgári jog, a melyet az állam minden polgára lelkiismerete szerint gyakorolhat, így a büntetőtörvénykönyvnek nem a vallást avagy annak egyik-másik fajtát, hanem éppen a polgárok vallásszabadságát, illetve ennek szabad és senki által nem korlátozható vagy kényszeríthető nyilvánítását s gyakorlását kell védeni; így csak oly cselekményeket szabad bűncselekményeknek tekinteni, melyek a törvényesen elismert vallásfelekezetek szabad vallásgyakorlatát s a felekezetek közötti egyetértést, rendet és békét támadják meg és sértik.

E felfogás oka annak, hogy e bűncselekményeket a

magyar büntető törvénykönyv az állam, illetve társadalom elleni cselekmények közé sorozza.

Mindezek figyelembe vételével a vallás és ennek szabad gyakorlata elleni bűncselekmények közé a következőket vette fel törvénykönyvünk: 1. az istenkáromlást; 2. a vallásháborítást, utóbbinak négy válfajáról rendelkezik, úgymint a) a vallási szertartás erőszakos megzavarásáról, b) a szertartás alkalmával való botrány-okozásról, c) a vallási tárgyakra és d) a lelkésznek bántalmazásáról.

Az istenkáromlás lényege az Isten, mint a vallási tisztelet legfőbb tárgyának szóval vagy tettel való nyilvános megsértésében s ez által közbotrány okozásában nyilvánul.

E cselekmény tehát nem csak szóval, hanem irat, nyomtatvány, kép által is elkövethető, de csak nyilvánosan, azaz olyan helyen és módon, a hol és a mint a gyalázás többek tudomására juthat. Lényeges kelléke végül a közbotrány-okozás is, a mely nélkül az Isten elleni, bár nyilvános gyalázkodás a fogalom körébe nem esik. Közbotrány alatt nem az általános és nagymérvű felháborodást, hanem több hallgató, néző vagy olvasó megbotránkozását kell érteni. Hogy a több ember fogalma itt mennyi, arra nézve a törvény útmutatást nem ad, mindenesetre a gyakorlat kettőnél több ember megbotránkozását kívánja meg.

Szükséges még e bűncselekményhez a szándékosság is, a mely az Isten meggyalázására irányzott gonosz szándékból áll; de a gondatlan, szokásszerű, önfeledt káromkodás, még ha az Isten személyével hozatik is összefüggésbe, legfeljebb, mint kihágás büntethető. Kiemelkedőnek tartom azt is, hogy az istenkáromlás, eltérőleg a régi felfogástól, csupán az Isten személyének megsértése esetén állapítható meg. A Jézusnak, szűz Máriának és egyéb szenteknek bár botrányt okozó módon káromlás által való meggyalázása szintén csak kihágást képez.

Érdekes, hogy az istenkáromlást a valláselleni bűncselekmények tervezői a büntető törvénykönyvbe nem akarták felvenni, a javaslatból kihagyták, indokolva ezt azzal, hogy sem a híres francia „Code penal“, sem a belga, hollandi és olasz törvények, sem a svájci és norvég javaslatok nem vették fel azt a büntetendő cselekmények közé, de sőt nem az 1843. évi magyar törvényjavaslat sem.

A képviselőház első tárgyalásán a javaslat így is ment keresztül, de a főrendiház Haynald Lajos kalocsai érsek remek s érvekben gazdag beszédjének hatása alatt s indítványára, az istenkáromlást a valláselleni bűncselekmények sorába iktatta.

Túlhaladna értekezésem feladatát Haynald érsek e kiváló

beszédjével hosszasan foglalkoznom, csak arra akarok rámutatni, hogy ő nemcsak utalt a legkiválóbb, különösen a német és osztrák büntető törvénykönyv hasonló rendelkezéseire, hanem megdönthetetlen érveléssel mutatta ki e rendelkezés felvételeinek szükségességét. Remek beszédéből csak a következőket idézem: „Szükséges, hogy a büntető törvény megértesse és éreztesse az emberekkel, hogy midőn a hatalomnak földi kezelői, a felség szentséges személyétől kezdve le az utolsó falusi bírógig bántalmaztatásuk esetére a büntető törvény szakaszainak oltalma alatt állanak, akkor nem szabad büntetlenül bántalmazni Istent, mint minden földi hatalom alapját és kútfejét“.

Nem kevesebb ékesszólással és nem gyengébb érvekkel szólott ez indítvány mellett a ma is élő nagyeszű Samassa József egri érsek és azzal végezte remek beszédét, hogy „fájdalom, nekünk magyaroknak nem jutott vezérszerep semmi téren, de ne jusson e téren se, a melyen az alcivilisatio érdekében az egyének és az emberiség erkölcsi kifejlődése súlyllyal és jelentőséggel nem bír, a melyre nézve a történelem néma, a tapasztalás meddő, a jövő semmi, hanem követni kívánja azokat a nemzeteket, a melyek áthatva saját hazájuk iránti kötelességük fontossága által, mindent megtettek ott, a hol az állami hatalom érdeke megkívánja, hogy az állam a maga alapjaiban megingatva, megrendítve büntetlenül ne legyen“.

Hiába védte a javaslat hirneves szerkesztője, Csemegi, eredeti álláspontját, hivatkozva az előrebocsátottak mellett arra is, „hogy az Isten tekintélyének gyöngítésére emberi erő és így a megfélemezés perczében kimondott könnyelmű ledérszavak nem képesek“, hiába jelezte, hogy az istenkáromlást a kihágások közé kívánja sorozni: a főrendiház többsége a Haynald érsek indítványát elfogadta, a törvényt a képviselőházhoz visszaküldte, a mikor a képviselőház igazságügyi bizottságának azon javaslatára, hogy csak a nyilvános és közbotrányt okozó istenkáromlás tekintessék ily vétségnek, a szakasz úgy a képviselőház, mint a főrendiház által elfogadtatott s törvénynyé lett a következő szöveggel: „a ki nyilvánosan szóval vagy a ki nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása által Isten ellen intézett gyalázó kifejezések által közbotrányt okoz, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal s ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik“.

A vallás és ennek szabad gyakorlata elleni büntettek és vétségek másodikat „a vallásháborítás“, azaz a vallási szer-tartás erőszakos megzavarása képezi. E bűncselekményt törvé-

nyünk következőleg határozza meg: „a ki az állam által elismert vallás szertartását erőszakkal megakadályozza vagy megzavarja, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal s ezer frtüg terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő“. A mint e szövegezésből kitűnik, e bűncselekmény tárgya az állam által elismert vallásfelekezetek szertartása. Itt két kérdés merül fel 1. hogy melyek az állam által elismert vallásfelekezetek és 2. mit ért a törvény „szertartás“ alatt. Az első kérdést illetőleg az 1895 : XLIII. t.-cikkre utalunk, a mely szerint mindenki szabadon vallhat és követhet bármely hitet vagy vallást és azt az ország törvényeinek, valamint a közérkölcenség kivánalmáinak korlátai között külsőképpen is kifejezheti, de törvényesen elismertnek valamely vallásfelekezet csak úgy tekintetik, ha azok az állampolgárok, kik ilyené alakulni akarnak, a törvény részletes kivánalmainak eleget tesznek. E törvényes rendelkezés figyelembevételével, az állam által, illetve a törvény által elismert vallásfelekezetek: a latin, a görög, az örmény szertartású r. katolikusok, az ágostai hitv. evangélikusok, az evangélikus reformátusok, a görögkeleti szerb, görögkeleti románok, az unitáriusok és az izraeliták.

Ezek szertartása alatt minden oly egyházi cselekményt értünk, mely az illetők hitelvei szerint vallásos érzületük külső kifejezése kép jelentkezik, minők az istentisztelet, temetés, keresztesítés, esketés, processió, búcsú, thora-felmutatás stb.

Az ily cselekményeknek erőszakos és szándékos megakadályozásában vagy megzavarásában nyilvánul e bűncselekmény, pl. a templomajtó bezárása, a prédikáció, a mise meggátolása, búcsújárók szándékos szétkergetése e bűncselekmény fogalmát kimerítik.

Érdekes, hogy e bűncselekmény fogalmi meghatározásánál élénk vita folyt a képviselőház és főrendiház között, a mely többszöri üzenetváltást tett szükségessé. A vita a körül forgott, vajjon „az állam által elismert“, vagy „nem tiltott“, vagy az „államban fennálló“ kifejezés használtassék-e arra nézve, hogy mely vallás szertartása részesítették büntetőjogi védelemben.

Ez a vita a szavak értelmét tekintve, első pillanatra értelmetlennek látszik, de nagy horderejű volt annyiban, a mennyiben, a mint a vita folyamán elhangzott beszédekből kivethető, a körül forgott, vajjon a védelem egyrészt a zsidókra, másrészt a nazarénusok, baptisták vagy más szekták szertartásaira is kiterjesztessék-e? A megmaradt szöveg ma is kétséget hagy fenn arra nézve, hogy a fennebb felsorolt és

kétségtelenül törvényesen elismert felekezeteken kívül a többi felekezeteket (a nazarenusok, baptisták stb.) a védelem megilleti-e?

A vallásháborítás második faja a szertartás alkalmával való botránnyokozás. E bűncselekményt a törvény következőleg határozza meg: „Vétseget követ el és hat hónapig terjedhető fogházzal és 200 frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki az állam által elismert vallás szertartásai gyakorlatára rendelt helyiségben nyilvánosan botránnyt követ el“.

Az előrebocsátottak után itt különösen azt kell kiemelni, hogy a törvényhozó a vallásszertartás gyakorlására rendelt helyiség alatt nem csupán az e célra állandóan használt templomot, hanem a csupán időleges használatra szolgáló kápolnákat, az utcán felállított oltárákat, alkalmi imaházakat, sőt a templom előcsarnokát, a tornyot, végül a temetőt is érti, a birói gyakorlat legalább a törvényt így értelmezi. Elkövethető ez a szertartás alatt vagy az előtt, után, vagy azon kívül, mert nem a szertartás, hanem a helyiség a fő és így az sem szükséges, mi az előbbi bűncselekménynél, hogy az által valami szertartás zavartassék vagy megakasztassék, hisz elkövethető olyankor is, mikor nincs szertartás. A főismerv itt „a botránnyokozás“-ban van, azaz abban, hogy vádlott tette a hívők egy része megütközzék. Ilyen botránnyt követ el pl. az, ki a templomban részeg állapotban megjelen, a kalapját a vallásos szertartás alatt fentartja. Ily botránnyokozás miatt büntették a bíróságok azt, ki a templomban husvétkor locsolkodott, a ki ugyanott pálinkát ivott, a ki azt kiáltotta a papnak, „hogy elég volt a miséből“, a ki a mise alatt fecsegett és nevetgélt, hogy a hívek megbotránnyozásuknak kifejezést adtak, stb.

A vallásháborítás harmadik faja a vallási tisztelet tárgyainak meggyalázása, a melyet a törvény következőleg ír körül: „Az előbbi büntetéssel (6 hó, 200 frt.) büntetendő vétseget követ el, a ki a vallási tiszteletnek tárgyait vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben vagy bár azon kívül, de a vallásos szertartás alkalmával tettel vagy botránnyos szavakkal meggyaláz“.

E bűncselekménynél az első kérdés az, mi tekintendő a vallási tisztelet tárgyának vagy a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgynak? E kérdésre feleletünk az, hogy előbbi alatt mindazt, mit a hívő vallásos érületénél fogva tiszteletben tart, milyenek a szentek, szentségek, oltárok, szobrok, képek, kereszt, ostya, frigyláda, papi ruhák stb., utóbbi alatt pedig mindaz, a mi a mellett, hogy tiszteletünk tárgya is lehet, a vallásos cselekmények elvégzéséhez szükséges, arra van rendelve. Ilyenek a kehely, az úrvacsorai kenyér, a kereszt-

telő pohár, a harang, a zászló, a papi süveg, a pásztorbot stb.

Figyelemreméltó, hogy e tárgyaknak akár szóval, akár tettel való gyalázása csak azon esetben képez vétséget, ha azok a szertartása rendelt helyiségben, tehát a templomban, imaházban vagy az általam már fennebb említett helyeken, vagy azokon kívül ugyan, de a vallásos szertartás alkalmával gyaláztatnak meg.

Ha tehát ezek nem ily helyeken vagy szertartás alkalmával gyaláztatnak meg, e törvény rendelkezései szerint nem büntethetők, de azért ez esetek sem maradnak büntetlenül, a mennyiben, ha e tényük által közbotrányt okoznak, a kihágási büntetőtörvénykönyv szerint kihágásért büntetettnek.

Így ha valaki a sekrestyés által a lelkeszi lakra szállított kelyhet többek előtt meggyalázza, mint kihágó meg fog büntetettetni, bár a kehely akkor sem vallásos szertartásra rendelt helyiségben, sem vallásos szertartás alatt nem volt.

A főrendek, különösen Haynald és Samassa érsekek, e korlátozást ki akarták hagyni a törvényből, különösen azért, mert abból a feltevésből indultak ki, hogy ily korlátozás mellett a nyilvánosan felállított szent szobrok, keresztek gyalázói büntetlenül maradnak, de minthogy Csemegi megnyugtatta a főrendeket az iránt, hogy ezek védelméről a büntetőtörvénykönyv más helyén és a kihágási büntetőtörvénykönyvben is lesz intézkedés téve, meggyőzte arról is, hogy e korlátozás elhagyása esetén a rendelkezés túlszigorú lenne, mert ez esetben a kirakatban vagy magánházakban levő ily tárgyak durva megsértését is ily szigorú beszámítású cselekménynek kellene minősíteni, elfogadták a korlátozást.

A vallásháborítás negyedik és legsúlyosabb faja a *lelkész megtámadása vagy bántalmazása*. E bűncselekményt a törvény következőleg határozza meg:

„Vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal és ötszáz frtig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, a ki az állam által elismert vallás lelkészét — midőn az vallási szertartást teljesít — szóval, tettel vagy fenyegetéssel nyilvánosan megtámadja“.

„Ha pedig a lelkészt vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza, büntetett követ el és a mennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik: két évig terjedhető börtönnel büntetendő“.

Itt büntetőtörvényünk különbséget tesz a lelkész megtámadása és bántalmazása között. A megtámadást enyhébb, a bántalmazást súlyosabb bűncselekménynek minősíti.

A megtámadás szóval, tettel vagy fenyegetéssel, a bántalmazás csupán tettel és pedig testi fájdalom okozásával követhető el.

A megtámadás fogalma alá e szerint szitkok, gúny- és fenyegető szavak használata, a lelkészt sértő, bár testi sértést elő nem idéző érintése stb., a bántalmazás testi sérülést eredményező ütés, szúrás taszítás, s efféle tartozik.

Mindkét esetben szándékosnak kell lenni és csak azon esetben esik a büntetőtörvénykönyv most idézett szakaszai rendelkezése alá, ha akár a megtámadás, akár a bántalmazás a vallási szertartás teljesítése alkalmával történik, tehát akkor, a midőn a lelkész miséz, prédikál, úrvacsorát oszt, esket, keresztel, utolsó kenetet oszt, temet stb.

Ha a lelkészt nem a szertartás teljesítése alatt támadják meg vagy bántalmazzák, a cselekmény minősége szerint csupán közönséges becsületsértés, rágalmazás vagy testi sértés lesz.

Ha pedig a szertartás teljesítése közben bántalmazott lelkészen súlyos sértés, vagy rablás, vagy más súlyos bűncselekmény követtetik el, akkor a cselekmény csupán annak a súlyosabb cselekménynek, pl. a testi sértésnek, rablásnak, stb. minősítetik és az, hogy a sértett lelkész ez alkalommal egyházi szertartást végzett, csak mint súlyosbító körülmény vétetik figyelembe.

Érdekes, hogy a képviselőház igazságügyi bizottsága a javaslat ellenére a lelkésznek az egyházi szertartás teljesítése közben való bántalmazását is csupán vétségnek, azaz enyhébben büntetendő cselekménynek kívánta minősíteni, de a főrendiház azzal az igen helyes érveléssel, hogy ha minden közhivatalnoknak hivatalos eljárása közben való tetteges bántalmazását szigorúan büntetjük, akkor ez elvet a lelkész védelmében is alkalmazni kell, az eredeti szigorúbb felfogás mellett döntött.

Említettem már, hogy a kihágási büntetőtörvénykönyv szintén gondoskodik a vallás védelméről, a bár botrányt nem okozó istenkáromlókat, a Jézus Krisztusnak, szenteknek káromlását, a vallásos tisztelet tárgyainak nem a vallásos szertartásra rendelt helyiségben vagy nem a vallásos szertartás alkalmával való nyilvános és botrányos gyalázását, mint kihágást, tehát mint enyhébb bűncselekményt szintén bünteti.

De a kihágási büntető-törvénykönyv a vallás védelméről még más irányban is gondoskodik. Így elrendeli, a vasárnapi munkaszünetről szóló törvénnyel kapcsolatban, hogy vasárnapokon és Szt. István napján, minden nyilvános és közérdekből nem elkerülhetetlen munka felfüggesztendő s ekkor vagy bármely más vallásfelekezeten ünnepén a templom közelében

s egyházi menetek alkalmával azon tereken és utczákon, melyeken az ily menet keresztülvonul, mindaz büntetés terhe alatt mellőzendő, a mi az egyházi szertartást zavarná.

Bünteti e törvény azt az egyént is, a ki életkorának 18. évét meg nem haladó kiskorú egyént más vallásfelekezetbe felvesz. S végül valláselleni kihágásnak minősíti és 300 K-ig terjedhető pénzbüntetéssel bünteti azt is, a ki erőszakkal vagy fenyegetéssel megakadályozza, hogy valamely temetőben az egyik vagy másik felekezet elhalt tagja eltemessék.

Nem vette ugyan a valláselleni bűncselekmények közé a mi büntetőtörvénykönyvünk a „sacrilegiumot“, azaz az isteni tiszteletre szánt helyekről elkövetett lopást, a nyilvános helyen felállított keresztek, szent szobrok meggyalázását, az egyházi anyakönyvi kivonatok meghamisítását, a hamis esküt, a hitszakadás előidézését, melyeket — a mint előbb kifejtettem — a régi büntetőtörvénykönyvek ide soroztak Mert ezeket a törvénykönyv megalkotásakor felállított és előbb ismertetett elvnel fogva nem a vallás szabad gyakorlata ellen irányuló bűncselekmények körébe tartozóknak találták.

De más, a valláselleni bűncselekmények körébe fel nem vett bűncselekményeknél is figyelemmel volt a törvényhozás a vallás jogaira.

De hogy e bűncselekmények büntetésénél is figyelemmel voltak a törvényhozók az egyház, a vallás jogaira, igazolják a törvénykönyv több helyén feltalálható szigorú rendelkezések.

Igy lázadóknak tekinti és szigorúan bünteti törvénykönyvünk a polgárok valamely hitfelekezetét megtámadó csoportot. Izgatás miatt bünteti azt, ki nyilvánosan szóval vagy nyomtatvány útján valamely hitfelekezetet gyűlöletre izgat a másik ellen. Minősített lopásnak tekinti és a többi lopásoknál szigorúbban bünteti azt, ki az állam által elismert vallás szertartására rendelt helyiségben a vallás szertartásaihoz tartozó vagy kegyes, vagy jótékony célra szánt tárgyat, vagy temetőben a holtak emlékére rendelt, vagy holttesten levő tárgyat lop el.

Az ingó vagyronrongálás minősített esetének tekinti, ha valaki a vallási szertartásra rendelt épületet vagy más tárgyat, úgyszintén a ki sírt vagy síremléket, nyilvános emlékszobrot jogtalanul elrongál, elpusztít vagy megsemmisít. Tízöt tizenöt évig terjedhető fegyházzal bünteti végül azt, a ki valamely templomot felgyújt.

Sajnos, a hamis eskü és hamis tanuzásnál, azok egyházi jellegére nem volt figyelemmel a törvényhozó. Az eskü kivé-

telét nem is köti már az egyházi formaságokhoz s bár az esküt Isten nevére hivatkozással veszi ki a bíró azoktól, kik Istenben hisznek, mégis a hamisan esküvőt csak akkor bünteti, ha esküvel megerősített vallomása az ügy eldöntésére lényeges bizonyítékot képez, tehát a bizonyíték meghamisítását és nem az Isten nevével bűnösek visszaélését bünteti.

Mindezek daczára, ha összehasonlítást teszünk a ma érvényben levő más büntetőtörvénykönyvek s a miénk között, örömmel konstatálhatjuk, hogy törvényhozó dicső elődeink áthatva a vallásnak az emberiség közjavát előmozdító, az államok egyedüli alapját képező közerkölcsiséget hirdető és fenntartó nagy hivatásától, annak védelméről bölcsen gondoskodtak. Adná a mindenek nagy alkotója, hogy minden magyar honfi lelkében élne az a tudat, hogy a vallás szeretete minden boldogság alapja s hogy e védelmi eszközök alkalmazására soha se lenne szükség.

Pozsony.

Dr. Perjessy Mihály.